

Írások egy könyvről

Pártok és politikusok Magyarországon 1944–1994*

Izsák Lajos új kötete alapvetően két jól elkülöníthető, de mégis egymással összefüggő részből áll. Az első részben az 1945 utáni párt- és politikatörténet a főszerep, míg a másodikban rövid életrajzokat találhatunk a politikatörténeti tanulmányokban meghatározó szerepet játszó politikusokról. Ezek az életrajzok praktikus részét képezik a kötetnek, hiszen jelentősen segítik a tanulmányok megértését. A kötet jellemzője, hogy a két rész külön-külön, önálló műként is megállná a helyét – így egybeszerkesztve emeli a politikatörténeti fejezetek értékét a második rész, mintegy életrajzi függelékként, mini életrajzi lexikonként szolgálva az érdeklődőt.

Már a kötet tartalomjegyzékének áttekintésekor felmerül az olvasóban az a dilemma, hogy tanulmánykötetet, vagy egy korszakot összefoglaló, feltáró monográfiát tart-e a kezében. A szerző a bevezetőben megpróbálja ezt feloldani: „A fél évszázad magyar történelmét átfogó kötet tanulmányai több évtizedes kutató- és egyetemi oktatómunka eredményeit összegzik. A kutatómunka nagyobb része az 1944 utáni koalíciós évek, közelebbről a polgári pártok történetének feltárására irányult.” Izsák Lajos szerint, csak miután a dokumentumok hozzáférhetővé váltak, terjedhet ki kutatómunkája a Rákosi-korszakra, 1956-ra és a korai Kádár-korszakra (15.). A kötet valójában tanulmánykötet és a monográfia is egyben. Az 1949-ig tartó időszakról 14 tanulmányt találhatunk, amelyek egységes egésznek alkotva szinte teljes párt- és politikatörténeti összefoglalást adnak. Még akkor is, ha nincsen külön tanulmány szentelve az MKP-nek és az SZDP-nek, mivel a többi tanulmány tartalmaz egy-egy témában

* Izsák Lajos: *Pártok és politikusok Magyarországon 1944–1994* (Budapest, Napvilág kiadó 2010 466 p.)

annyi háttér-információt a két pártról, hogy történetük végigkövethető. A kötet korszakról szóló tanulmányai nemcsak párttörténeti jellegűek, hanem egy-egy fontosabb politikai eseményre koncentrálnak feltárják a pártok közötti főbb politikai törésvonalakat, és képet adnak a pártrendszer jellegéről is. Ezzel szemben a Rákosi-rendszerrel, 1956-tal, a Kádár-rendszerrel és az 1989 utáni időszakokkal egy-egy tanulmány foglalkozik. Ezért az 1949 utáni időszakokkal foglalkozó rész nem tekinthető a korszakot feldolgozó, teljes egésznek. Ezek a tanulmányok elsősorban a pártokkal foglalkoznak, így viszont a kötet a magyar többpártrendszer szempontjából az 1945 és 1994 közötti időszakra nézve teljesnek mondható.

A szerző kötetbevezetésében az 1945 után létrejött új rendszert „a parlamentáris és részben a közvetlen demokráciára” (7.) épülőnek nevezte. Ebből újszerűnek mondható a közvetlen demokrácia említése, ugyanakkor határozottan definiálva, mindenféle jelző nélkül demokratikusnak tartja a kiépült politikai rendszert. Érdekes, hogy a szerző a bevezető tanulmányban megemlíti: néhány párt 1949 után is tovább működött – még sajtókiadványt is megjelentetve – egy-egy eldugott pártházban, tehát a többpártrendszer de jure és de facto sem szűnt meg. Azért kell megemlítenünk ezt, mert a korszakkal foglalkozó írások nem is igen szokták említeni ezt a tényt (pedig milyen jó is lenne pontosan tudni, hogy miért vegetálhattak tovább ezek a pártok, és mi volt a tevékenységük lényege).

Az első nagy tanulmányban (*A polgári ellenzéki pártok Magyarországon nemzetközi helyzetéről, külpolitikai lehetőségéről, 1944–1947, 19–48.*) a szerző egy fontos politikai törésvonal mentén vázolja fel az ellenzéki pártok álláspontját, de nem csupán a parlamenti és azon kívüli pártok külpolitikai programját tette elemzés tárgyává, hanem sokat megtudhatunk a négy koalíciós párt között húzódó külpolitikai jellegű ellentétekről is. A legérdekesebb rész talán a forrásokban gazdag tanulmányban annak bemutatása, hogy mennyire látták tisztán a pártok a világpolitikai helyzetet, mennyire helyezték el reálisan hazánkat a nemzetközi térben, illetve mennyire látták reálisan az ország jövőjét és lehetőségeit. A pártok realitásérzékét jellemzi a szerző egyik általános megállapítása: „A polgári ellenzéki pártok tevékenységére, programalkotó munkálataira külföldi polgári pártok alig gyakoroltak közvetlen befolyást, külföldi kapcsolataik nem is igen voltak.” (19.) Ami még a reális látásmódot illeti, Izsák Lajos rámutat arra, hogy a polgári pártok is inkább tisztában voltak a realitásokkal, de megjegyzi: a PDP egy ideig nem zárkózott el a határmódosítás lehetőségétől Románia és Csehszlovákia esetében. Ezzel szemben a radikálisok feladták az „igazságos revízió gondolatát” (33.).

Megismerhetjük a Polgári Demokrata Párt programját, amely egyfajta kelet-európai protekcionizmus alapján állt, és nagy hatással voltak rá Jászi Oszkár elképzelései a Duna mentén élő kelet- és közép-európai népek összefogásáról, a határok eltörléséről. Sőt olyan, ma is modernnek tűnő javaslatokat is felvetettek, mint a hazai nemzetiségeknek önkormányzatok létrehozása. A tanulmány bemutatja, hogy a pártok mit írtak programjukba a határon túl élő magyarságról. Ez a külpolitikainak tartott, de legalább annyira belpolitikai törésvonal olyan nagy hangsúlyt kapott, hogy felmerülhet az olvasóban a kérdés: vajon ez a politikai törésvonal az 1945 előtti Trianon-problematika továbbélése, vagy az új pártok háborúra adott válaszreakciója volt.

Izsák Lajos a tanulmányában a külpolitikai kérdéseket mint a pártokon belüli erőviszonyok alakulásában szerepet játszó tényezőt is vizsgálja, így például kiemeli, hogy a Demokrata Néppárt Barankovics- és Pálffy-szárnyra szakadásában szerepük volt az ország Szovjetunióhoz való viszonyának eltérő interpretációinak is. A szerző azt is bemutatja, milyen hatással volt a Szabadság Párt javaslata a parlamentben a semlegesség kérdésében, illetve milyen erőteljes reakciókat váltott ez ki a kommunisták soraiban. A heves reakció világpolitikai okaira is kitér. Ugyanígy elemzi az 1947-es választási kampány külpolitikai elemeit, amelyekre már hatott a Komintern megalakítása és a Zsdanov-doktrína bejelentése. Ezzel összefüggésben a Magyar Függetlenségi Párt is csak addig mert elmenni, hogy egyensúlyt kell teremteni a világban a két nagyhatalom között, és ez tényleg a realitás felismerése, hiszen a hidegháború is erről az egyensúlyról szólt (ha másként is).

A szerző külön tanulmányban értekezik a sajátos helyzetben lévő Polgári Demokrata Párt 1944–45-ös szerepéről (*A Polgári Demokrata Párt 1944–1945-ben*, 48–71.), amelyben a háború előtti tevékenységüket, valamint a háború utáni időszakra történő felkészülésüket is bemutatja. Továbbá jellemzi a potenciális szavazóbázisuk háború utáni helyzetét is, amely törpepárti létre kárhóztatta ezt a kormánykoalíción belül is ellenzékiként kezelt pártot, amely kezdettől fogva idegen test volt az Ideiglenes Nemzeti Kormányban. Idézetekkel érzékelteti, hogy már a szegedi szervezés és programadás időpontjában is milyen nehézségekkel találta szembe magát ez a párt. Az idézett felhívásuk is a vesztes szerepébe pozícionálta a pártot: „Te, aki éles kritikával kísérsz minden elhangzott szót vagy írást, magad nem állsz ki a fórum elé, és nevedet nem szereted látni a pártlistán, de rettegsz a nyilvánosságtól. Vársz és várod a jövőt, állasz közönnyel, de mégis félve. Nézd pártod erőfeszítését. Segítsél hát a harcban. [...] részvéted a közös munkában erkölcsi parancs, mert ezzel élsz, vagy örökre elbukol.” (51.)

A szerző igen gazdag forrásanyag felhasználásával bemutatja azokat a nehézségeket is, amelyek a pártszervezés során vártak a PDP-re. Többek közt a Budapesti Nemzeti Tanács nem akarta befogadni a párt budapesti szervezetét. Valamint hiába kapta meg a lapengedélyt a párt még 1944 decemberében, a SZEB késett ennek megerősítésével, így a *Világ* csak 1945 májusában tudott elindulni. A tanulmány sajtótörténeti adalékokban is gazdag, hiszen levéltári kutatások alapján rámutat arra, mennyire szorosan kézben tartották a pártmédiát még egy olyan demokratikusnak tartott pártban is, mint a PDP (a főszerkesztőnek kéthetente igazolnia kellett a pártvezetésnek, hogy a párt irányelvei szerint szerkeszti a *Világot*). A szerző bemutatja a párt programját, rávilágít annak ellentmondásosságára, a pártvezetés állandó vitáira. Izsák szerint a párt gyengesége az volt, hogy nemhogy néppárttá nem tudtak válni, de még rétegpárttá sem, mivel egyetlen réteg sem tekintette magáénak a pártot. Jelzi, hogy a PDP és vezetője nyitottsága a legitimizmusra, az úri konzervativizmusra együtt járt a párt ideológiai mondanivalójának kuszaságával. Idézi Teleki Géza miniszter, pártelnök gondolatait a demokráciáról: „Mi a demokrácia, amelyet itt életbe léptetni kívánunk? Nem szégyellem bevallani, magam sem tudom. [...] Tehát keret a demokrácia, amelyet meg kell tölteni [...] Mi az az alkotmányforma, amelyet mi a demokratikus Magyarországon kívánunk? [...] Egy alkotmányos, a nép és a vezetők egyensúlyában gyökerező keret megadja a demokrácia igazi értelmét is.” Izsák szellemesen rámutat a párt legfőbb problémájára: „Ilyen elképzelésekkel nehéz volt a párt tömegeit megnyerni, de még a koalícióban politizálni is.” (60.)

A polgári liberális és konzervatív irányzatok pártalakítási kísérletei 1944–1945-ben című tanulmányból arról szerezhetünk ismereteket, hogy miként és milyen okokból jött létre a polgári politikai térfélen a magyar történelem legkiterjedtebb demokratikus gyűjtőpártja. Ennek a folyamatnak a keretében olvadt be a Kisgazdapártba a Kossuth Párt, a Magyar Köztársasági Párt, a Magyar Földműves- és Munkáspárt. Megtudhatjuk a tanulmányból, hogy mi volt ezzel a kisebb pártok célja. Amint a Kossuth Párt vezetője, Nagy Vince fogalmazott: „mi a legnagyobb polgári pártot akarjuk erősíteni beolvadásunkkal a marxista fronttal szemben” (73.).

Izsák Lajos könyvének ebben a részében valamennyi polgári és konzervatív pártot elhelyezi az 1945-ös pártstruktúrában. Megtudhatjuk, hogy a kereszténydemokráciának több okból sem volt esélye 1945-ben meghatározó erővé válni: Pálffy József és Barankovics István harca a vezetésért két részre osztotta a pártot, amire rásegítettek a baloldali pártok. Egyrészt, hogy jelezze, semmi köze a háború előtti Egyesült Keresztény

Párthoz, a párt még a nevéből is törölte a keresztény jelzőt. A szakadás után Pálffyék a PDP-hez csatlakoztak, míg Barankovicsék „baloldalibb minősítésükkel” megkapták az engedélyt, ám a hercegprímás támogatásának hiányában nem mertek elindulni a választásokon.

A tanulmánykötetből egyetlen parlamenti párt sem marad ki, így a Magyar Szabadság Párt sem. Akkor sem, ha az párt a parlament falai között született és rövid működése is oda korlátozódott, hiszen a pártnak sokáig nem engedélyezték a parlamenten kívüli szervezkedést, és a Lex Sulyok, a választójog korlátozása gyakorlatilag kizárta a választáson való indulásból (*A Magyar Szabadság Párt Története*, 88–97.). Izsák Lajos rámutat, hogy a Kisgazdapártból kizárt Sulyok Dezső alapította Magyar Szabadság Párt létrejöttét különböző okokból a kormánypártok és az ellenzékiek is üdvözölték. A kommunisták elsősorban a kisgazdákkal való jobb együttműködés alapkövének tartották Sulyokék távozását. Izsák kifejti, hogy az ellenzéki radikálisok üdvözölték az újabb ellenzéki párt alakulását, de figyelmeztettek: lehet egy párt a programja alapján népszerű ellenzéki párt, és lehet azért, mert sokan csatlakoznak a kormánnyal szemben állók közül a párthoz. A radikálisok jelezték, hogy ők más módon ellenzékiek: sokkal közelebb állnak a kormánypártokhoz, mint az új ellenzéki riválisukhoz.

Izsák Lajos ezután három rövidebb tanulmányban 1946 és 1947 fontos aktuál- és szakpolitikai kérdéseivel szemlélte a pártok közötti törésvonalakat, majd az 1947-es országgyűlési választások tanulságait foglalja össze (*A parlamentarizmus vesztett csatája. Az 1947. évi országgyűlési választások*, 112–133.) Ismerteti a választójogi törvény változásait, a változtatások politikai okait, a pártok kampányát, illetve a programok bemutatásával átfogó képet ad az 1947-ben kialakult pártrendszeréről. Izsák a Politikatörténeti Intézet levéltárában található kommunista párti dokumentumok alapján rámutat arra, hogy a párt kimondta: érdekében áll, hogy a kisgazdákon kívül ne csak kettő, a kisgazda szavazókat megcélzó párt induljon, hanem a Balogh István vezette Független Magyar Demokrata Párt is. (117.) Feltárja a szerző azt is, hogy milyen anyagi és egyéb források álltak a pártok rendelkezésére, hány kampányrendezvény megtartására voltak képesek, hány plakátot nyomtattak, hány aktivista segítette a munkájukat. A kampánymunka bemutatása annyira alapos, hogy az olvasónak akaratlanul is eszébe jut, hogy összehasonlítható-e nagyságrendjében és intenzitásában az akkori kampány a mostaniakkal. Vajon mit tudna ma elérni egy párt, ha 225 000 aktivistája lenne, mint az MKP-nak? Vajon meghaladja-e ma a pártok választási időszakban felhasznált papírmennyisége az SZDP akkori, 40 000 kilogramm felhasznált mennyiségét? (121.)

A választások lefolyásáról és eredményéről is alapos elemzést kaphatunk, ám itt egy talán nem eléggé világosan kifejtett gondolat is szerepel a „kékcédulás” visszaélésekről. Eszerint „ez a „művelet”, illetve akció az MKP-nak és a korabeli magyar demokráciának felmérhetetlen károkat okozott (127.). Azt sajnos nem fejt ki a szerző, hogy miként ártott ez az MKP-nak.

Az 1947-es választásokról szóló fejezet után négy tanulmány következik, amelyek az 1947 után kialakuló és 1949-ig nagy sebességgel egyszerűsödő, gyakorlatilag egypártrendszerre váló pártrendszerrel foglalkozik, elsősorban az ellenzéki pártok szemszögéből, *Egy rövid életű ellenzéki párt és vezetője Magyarországon 1947-ben* címmel (134–140.). Pfeiffer Zoltán pártját, a Magyar Függetlenségi pártot mutatja be. Ismerteti Pfeiffer életútját, a párt választási kampányát, parlamenti szerepléseit, valamint a párt megsemmisítésének folyamatát. Figyelemre méltó, hogy a legújabb kutatási eredményeket felhasználva a szerző még arra is kitért, hogy a magyar elhárítás csak 1962-ben döntött úgy, hogy az emigrációban élő Pfeiffer „ellen a jövőben nincs szándékunk akciót végrehajtani” (140.).

Mivel a tanulmányok abban a sorrendben mutatják be az ellenzéki pártokat, amilyen sorrendben a kiépülő kommunista diktatúra szétverte őket, a következő tanulmány tárgya a Demokrata Néppárt (*A Demokrata Néppárt a parlamentben, 1945–1949*, 141–154.). A tanulmány első része egy kissé gyengíti a kötet monográfia-jellegét, mivel 1945-től ismerteti a Barankovics-féle párt történetét, gyakran ismételve azt, amit már egy korábbi, a keresztény pártok 1945-ös helyzetéről írott tanulmányában olvashattunk. Ugyanakkor több olyan elem található ebben az írásban a DNP korai történetére vonatkozólag, amelyek nem szerepeltek az előbb említett első tanulmányban. A pártot Izsák Lajos hiteles ellenzéki pártként jellemezi, amit a polgári rendszer törvényi leépítése elleni erőteljes parlamenti fellépéseikkel támaszt alá. A DNP a Mindszenty-per alatt kommunista nyomásra oszlatta fel önmagát, amihez a szerző azt a megjegyzést fűzte: „Úgy tűnt, hogy a DNP feloszlátásával – legalábbis az MDP vezetői azt várták – a polgári pártok »véglegesen« elvesztették képviselőtüket a hazai politikában.” (154.)

A magyar parasztságnak és pártjainak 1947–1949-es sorsfordulója című fejezet egyszerre mutatja be a parasztság társadalmi helyzetének drasztikus megváltozását és az őket képviselő pártok helyzetének fokozatos ellehetetlenülését (155–162.). Izsák az NPP dokumentumai alapján rámutat, hogy a párt még Veres Péter szerint is csak két alternatíva közül választhatott: „vagy a kapitalizmust és a polgári berendezkedést

megőrizni szándékozók mellé áll, vagy azok mellé, akik a fennálló viszonyokat szocialista irányba próbálják fejleszteni” (157.). Mint tudjuk, az FKGP maradványai is beálltak a sorba, és tagjaikat a kis- és középparasztság képviselőjére és a szövetkezők támogatására szólították fel. A pártok haldoklásának utolsó fázisa a Függetlenségi Népfrontba való beolvadás, a pártok nélküli egypártrendszerbe történő beilleszkedés volt, ahol szövetséget kötöttek a rövid távú vegetatív túlélésért. Ennek ára hosszabb távon a pártok önkéntes elhalása volt. Ahogy Rákosi Mátyás mondta az MDP KV 1948. november 27-i ülésén: a Népfront nem lesz tömegszervezet, a célok azonossága tartja majd össze, amelyeket az MDP határoz meg. „Szövetségben vagyunk, és ugyanakkor a szövetségesek likvidálására is irányt kell venni. Ez persze nem könnyű. Az ember csinál valamit, és annak az ellenkezőjét is csinálja.” (159.) A „kompromisszumra kész” kisgazdák és a parasztpártiak megkapták készségességük árát: képviselői helyeket, Dobi István személyében miniszterelnököt adtak a kisgazdák és a kormányban két-két kisgazda- és parasztpárti miniszter volt.

A következő tanulmány (*Az ellenzéki pártok a fordulat éveiben*, 163–178.) kimondottan az ellenzéki pártok 1947 és 1949 közötti történetét dolgozta fel. (Megjegyzendő: a szerző ismét foglalkozik a DNP és az MFP történetével, holott a két párt történetét néhány fejezettel ezelőtt külön-külön tárgyalta már, és történetük bemutatását le is zárta ezekben a tanulmányokban.) Végigkövethetjük a Radikális Demokrata Párt-szövetség (MRP és a PDP szövetsége), valamint a Független Magyar Demokrata Párt politikai tevékenységét is, noha a kötet logikájából az is következhetne, hogy ezzel a két párttal is külön tanulmány foglalkozik. A kötet ezen fejezete adja meg a választ arra is, hogyan lett a többpártrendszerből egypártrendszer, miként olvadhatott be a Népfrontba – „saját kérésükre” – a három megmaradt ellenzéki párt: a PDP, az MRP és a FMDP. Mint Izsák megjegyzi: „A polgári-kispolgári ellenzék »maradványainak« az új Függetlenségi Népfronthoz csatlakozását Rákosi Mátyás – nem kevés demagógiával – a népfront megnövekedett vonzerejének tulajdonította.” (176.) Miután a PDP kommunista nyomásra beolvadt a Radikális Pártba, a két ellenzéki párt került be a Népfrontba. Az FMDP 4 jelöltet, az MRP 3 jelöltet adhatott.

A következő írás elsősorban a korszak belpolitikai eseményeinek, „két fordulatának” külpolitikai okait mutatja be, de egyben háttérrel ad a korszak magyar politikatörténeti eseményeinek megismeréséhez is („*Két fordulat*” *jelenkori történelmünkben: 1944–1945 és 1947–1949*, 178–187.).

Az 1945 és 1949 közötti időszakot feldolgozó tanulmányok sorát egy nagyon fontos belpolitikai esemény és annak előzményeinek bemutatása

zárja. A *Mindszenty-per és Eszterházy Pál* című írásában a per részletein túl a szerző arra is kitér, hogy milyen hatása volt a hercegprímásnak a magyar pártrendszer alakulására, illetve milyen hatást gyakorolhatott politikai szerepvállalása a választások eredményére. A tanulmányból megtudható, hogy milyen módon készült fel a kommunista párt a legerősebb ellenfelével, az egyházzal való leszámolásra: megfigyelve működését és stratégiát kidolgozva a leszámolásra. Szintén megtudhatja az olvasó, hogy ebben a nemzetközileg is jelentős játszmában miként vett részt a pápa, amikor a hercegprímást védve, szuverén jogainak egy részét átruházta rá. Továbbá az is kiderül, hogy az ENSZ ez ügyben összehívott ülése előtt Truman elnök felmentette a magyar népet, mert „Magyarországon rendőrállam van és a magyar nép nem felelős kormányának tetteiért” (213.). Új szempontból vizsgálja a pert Izsák azzal, hogy bemutatja: miként keveredett bele, teljesen véletlenül, a nagy leszámolásba Eszterházy Pál.

A rövid életű második köztársaság történetét bemutató tanulmányok után Nagy Imre első kormányával foglalkozik a szerző (*Nagy Imre első kormánya, 1953–1955*, 216–228.). Ismerteti Rákosi bukásának körülményeit, a társadalomra és a gazdaságra vonatkozó adatok illusztrálásával bemutatja Nagy Imre kormányának programját és annak megvalósítását. Izsák Lajos a párt dokumentumok segítségével rámutat arra, hogy Nagy és Rákosi között az ellentét teljesen nyílt volt, még a pártfórumokon is ellentmondásba keveredtek egymással. Végül pedig ismerteti a harc végeredményét: hogyan vált Nagy a párt miniszterelnökéből Hruscsov szerint „pártellenessé”.

A *Pártok az 1956-os forradalomban* című tanulmányából (229–241.) arról kaphatunk képet, hogy miként állt helyre hét év diktatúra után, gyakorlatilag napok alatt az 1947-es koalíciós kormányzás, miként alakult újjá szinte valamennyi 1947-es ellenzéki párt is. Programjukból megtudhatjuk, hogy a második köztársaság újjáalakult pártjai nem akartak visszarendeződést a társadalomban, csak demokratikus pártrendszert. Érdekes, hogy az egykori Pálffy- (KDNP) és Barankovics-párti (DNP) ellentét is néhány nap alatt végigsöpört az országon, mintha a diktatúra csak egy rövid filmszakadás lett volna, és a pártrendszer ott folytatta volna alakulását, ahol a diktatúra bevezetése erőszakosan félbeszakította.

Az utolsó előtti fejezet a Kádár-rendszer politika-, gazdaság- és társadalomtörténeti összefoglalója, amely elsősorban a tényekre, s csak másodsorban az elemzésekre szorítkozik. Egy, a korszakról szóló, általános – a szakpolitikák történetben nem elmélyülő – monográfiának kitűnő része lehetne *A Kádár-rezsim és a nemzet válasza, 1956–1990* (243–272.).

Az utolsó fejezet az 1990 utáni történéseket foglalja össze. A kötet tematikáját tekintve szerencsésebb lett volna, ha ez a tanulmány kimarad a kötetből, mert a korszak semmiképp sem kapcsolható az 1945 és 1990 közötti periódushoz. A kötetbe kerülésének egyetlen magyarázata lehet, mégpedig az, hogy ebben is nagy szerepet kap a pártrendszer bemutatása (*Szabad választások Magyarországon: 1990, 1994, 1998, 273–280.*).

Izsák Lajos kötete két szempontból is nagy hasznára lehet a második világháború utáni politikátörténet iránt érdeklődőknek. Egyrészt a tanulmányok az 1945 és 1949 közötti történelmünk egy új, alapos, az összefüggéseket feltáró monográfiájává állnak össze. Másrészt azok is nagyban támaszkodhatnak erre a kötetre, akik a 20. század második felének magyarországi pártrendszerei iránt érdeklődnek.

Szajda Szilárd

Életműkötet*

A bevezető rendhagyó. A szokásos könyvajánló, könyvismertető, módszertani megjegyzések és udvariassági körök helyett mintha egyenesen a közepébe vágnánk, máris egy tanulmányt olvasunk, amelyben áttekinthetjük Magyarország történetét 1944-től 1956-ig, majd egy kitekintéssel a rendszerváltásig. Örülhetnek a vizsgára készülő egyetemi hallgatók, mert ilyen lényegre törő és rövid összefoglalást ezekről az évtizedekről aligha kaphatnának. Nem hiszem azonban, hogy Izsák Lajos a hallgatók kedvéért írta meg ezt az elemzést. Másról van szó. Mielőtt azonban válaszolnék arra, hogy mi a jelentősége a rendhagyó bevezetőnek, egy hosszabb kitérőt kell tennem.

Az első rész közel húsz tanulmánya több évtized tudományos kutatómunka eredményeit mutatja be. Bármilyen meglepő, ezek között ott van a Polgári Demokrata Párt 1944–1945-ös történetét taglaló és a *Párttörténeti Közleményekben* 1974-ben megjelent írás, és nem ez az egyetlen, a rendszerváltás előttről válogatott szöveg. Izsák Lajos azok közé az 1944 utáni korszakkal foglalkozó történészek közé tartozik, akiknek életműve vállalható a rendszerváltás után húsz évvel is. Nagy szó ez, kevesen mondhatják el ezt magukról, még kevesebben válogatnák bele a hetvenes-nyolcvanas években készült írásaikat egy ma megjelenő tanulmánykötetbe. Az emberben óhatatlanul felmerül a kérdés, hogyan volt

* Izsák Lajos: *Pártok és politikusok Magyarországon 1944–1994* (Budapest, Napvilág kiadó 2010 466 p.)